

## 9. Szabadidő, turizmus, hobbi

A szabadidő viszonylagos fogalom, definiálható úgy is, hogy az az idő, amikor valakinek nincs mit csinálnia, és úgy is, hogy az az idő, ami felett valamilyen mértékben maga rendelkezik. Az úgynevezett fejlett világban általános trend, hogy a munkaidő csökken (a tanuló, dolgozó egyén életidejének kevesebb, mint egyharmadát tölti be) a szabadidő mennyisége nő. Magyarországon a keresőképes korú lakosság a szabadidő jelentős részét nem szabadidős, hanem a munkahelyén többletmunkával vagy a második gazdaság körébe tartozó tevékenységekkel tölti el, nálunk is sok a „workaholic”. Az életszínvonal, az árak sokakat rákényszerítenek arra, hogy barkácsolással, szabás-varrással stb. maguk állítsanak elő számos használati tárgyat, eszközt, és sokan ugyanezt kedvtelésből teszik. A munkával töltött idő csökken, a tévézéssel –vagy internet képernyő előtt– töltött szabadidő országszerte nő, és az első helyen áll a szabadidőmérleg kutatásokban, napi 4 órát meghaladó időtartammal. A gyermekek szabad ideje – ambiciózus szülei, tanárai nyomására – gyakran igen kevés. A fejezet témái tehát a magánéletben jelentős, egyre növekvő szerepet játszanak. Szabadidőnkben sokféle módon hatunk a környezetre. A szabadidőipar kínálja tevékenységek is, és a környezeti nevelés egy része is szabadidőben történik. Sok tevékenység végezhető a környezetre kevésbé ártalmas módon, s így bár több időt kíván, kielégítheti az ember rekreációs igényeit is. (pl. kerékpárral a munkahelyre, vegyszermentes biokertészet, gépi helyett kézimunka).

A szabadidő kulturált eltöltésének, a rekreációnak „társadalmi funkciója a munkavégző képesség megteremtése, helyreállítása és növelése; egyéni motivációja a felüdülés, felfrissülés és szórakozás –de átélhető egészséghelyreállító, megőrző vagy fejlesztő tevékenységként is–; eredménye pedig társadalmi méretekben az egyén szintjén is jól megélt minőségi élet” (Kovács T.A 2004)

### Helyzetkép

A környezetről szóló híradások száma, színvonala és hitelessége világszerte és hazánkban is megnőtt az elmúlt években. Az ismeretterjesztő műsorok színvonala minden korábbit felülmúl. A jegesmedve pl. a környezeti folyamatok jelképévé vált. Az egyes foglalatosságok környezettel kapcsolatos törekvései jól nyomon követhetők a szakkönyvek ilyen témájú fejezeteiben, a honlapok tartalmaiban. Ezek katalogizálása, a szabadidő-tevékenységekre vonatkozó zöld-bibliográfia talán éppen ezért nem készült el!

A környezettel foglalkozó híradások növekedésének trendje időben egybeesik olyan gazdasági jelenségekkel (olajár emelkedés, recesszió) amelyek nyomán sokan költségkímélőbb és ezáltal a környezeti terhelés szempontjából visszafogottabb szabadidős tevékenységeket választanak. A társadalom tagozódása a szabadidőpiac által kínált szolgáltatások fogyasztásában is jól nyomon követhető, bizonyos szabadidős tevékenységek fokozatosan az azt megfizetni képes gazdagok privilégiumai lesznek.

Kialakult és egyre bővül a szabadidőpiac, amelyen látványos verseny folyik, és amely jelentős pénzforgalmat bonyolít le. A szolgáltatók többsége ugyanolyan (csékely) mértékben törődik tevékenysége környezeti hatásaival, mint a gazdaság egyéb szereplői.

A környezeti nevelők számára pozitív visszajelzés ugyanakkor, hogy a szolgáltatások reklámozásában egyre inkább helyet kapnak a Stratégia korábbi kiadásában megfogalmazott törekvések, amelyek bizonyára megalapozottan építenek a társadalom ilyen irányú fogékonyságára. Remélhetőleg ezek valóságos tartalmakban öltönek testet (ökoturizmus, szelíd turisztikai formák választása, bio-étkezés).

A fizetőképesség jelentősen befolyásolja a lakosság oldaláról jelentkező keresletet, a kultúra legtöbb területén a látogatottság visszaesése mutatható ki.

Az állam és a versenyszféra a gazdasági helyzet miatt, szabadidős tevékenységekre sajnos keveset szán. Jelentős eseményszervezők a helyi önkormányzatok, illetve a saját szakterületüket lelkesedésből vagy üzleti alapon mozzatják.

A szabadidő eltöltésére sokféle lehetőség kínálkozik:

- hagyományos kulturális tevékenységek (könyv, mozi, színház, kiállítás),
- elektronikus lehetőségek (rádió, tévé, dvd, számítógép, internet, játékok, már a mobiltelefon is),
- szakkörök, tanfolyamok, népfőiskolák, szabadegyetemek és más önképzési lehetőségek,
- kiskert, nyaraló használata, élvezete,
- sport: természetjárás, outdoor sportok, sportjátékok, fitnesz tevékenységek, küzdősportok, relaxáció, szurkolás,
- nyilvános szórakozóhelyek (presszó, kocsmák, diszkó)
- tömegrendezvények, fesztiválok látogatása,
- barkácsolás, szabás-varrás, gyűjtő tevékenységek, horgászat
- nyaralás, utazás, ezen belül egyre nagyobb mértékben az öko-, az aktív és a kulturális turizmus,
- családi és egyéb társas események (iskola, társadalmi egyesület, munkatársak, szomszédság).

A szórakozási szokások egy része erősíti a fiatalok befelé fordulását, magányos (mozi helyett otthoni videó, színház helyett tévé, a tévé helyett számítógépes játék, és idesorolható a kábítószerek terjedése is). A médiaprogramok témái között terjed az erőszak, a pornó, a kínálat egyre inkább nemzetközi. Más szórakozási formák a csordaszellemet növelik (futballhuliganizmus, egyes koncertek).

Vannak olyan közösségek is, amelyek a személyiség fejlődését, az értékes, kellemes emberi kapcsolatok kialakítását segítik.

A 2003-as jogszabályt az iskolákban kötelezően alkalmazandó szabadidő szervezőkre vonatkozóan sajnos visszavonták. Kötelező maradt viszont az „egészségnevelési és környezeti nevelési program” elkészítése. A társadalmi igényekre és a piacképességre fogékony felsőoktatásban újszerű diplomákkal rekreáció-irányító, szabadidő-szervező, népművelő szakemberek képzése folyik. Az iskolán kívüli programok során ők képesek lesznek korszerű, tartalmas szokások kialakítására. Mindezt úgy tehetik meg, hogy az egyes tantárgyakban ma már elkülönítve is találkoznak a környezettel foglalkozó tartalmakkal, és rendszerint egy környezetkultúrát összegző tantárgyból is vizsgáznak.

A világ egyik leggyorsabban fejlődő gazdasági ágazata a turizmus. Ennek sok formája van, és fontos különbséget tennünk a tömegturizmus és a valódi ökoturizmus között (amikor tehát nem csak az „öko” címkét használják ki). A tömegturizmus tartós, a jelenlegihez hasonló fejlődése nem fenntartható. Az ökoturizmusnak jelentős környezeti nevelési hatása lehet, pl. igazi természetélmény csak az igazi természetben szerezhető, ugyanakkor, ha sokan látogatnak egy természetélményt nyújtó helyet, az valószínűleg elveszti varázsát (akár a tömeg, akár az infrastruktúra kiépítése, akár a terhelésből származó károsodás következtében). A környezeti nevelés komoly dilemmája az, hogy hány értéket kell feláldozni a környezeti nevelés oltárán.

Az utazási iparban a terrorizmustól való félelem és a természeti katasztrófák időlegesen csökkentették, de a fapados járatok viszont növelték az utasok számát a repülésben. Bár az üdülési csekk megjelenése serkentette a belföldi turizmust, 2008 ősztől csökkent a vendégéjszakák száma az Unió országaiban, az Eurostat hazánkra is érvényes jelentése szerint. Ezt megelőzően a turizmus teljesítménye hazánkban a vendégéjszakák és

foglalkoztatottak számát, illetve az egy főre jutó költést tekintve 2007-ig növekedett a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia monitoring jelentése szerint.

*A turizmusnak a szabadidőpiac további elemeihez kapcsolódását jelzik a 2006-os adatok, miszerint a 100 ezer fő/éves látogatószámot Magyarországon elérte több mint 24 múzeum, a Világörökségi helyszínek, Nemzeti Parkok, és a Széchenyi turizmusfejlesztési program keretében támogatott, és már üzemelő 61 fürdő mintegy kétharmada.*

*Az elmúlt években az infrastruktúra vonatkozásában a gyorsforgalmi úthálózat bővülése terén történt minőségi változás, illetve a repülőterek forgalma is dinamikusan bővült –mindkét terület számba vehető pozitív és negatív hatásaival is.*

Az aktív turizmus a civilizációs betegségek elkerülésének egyik lehetőségét kínálja, a sportos program által. A Turizmusfejlesztési Stratégia 2006-ban ennek keretében támogatta a kerékpáros turizmus fejlesztését. A területen sok további teendő maradt a kerékpáros közlekedés megnyugtató feltételeinek kialakítására. A sportkínálatok sokasága arra hivatott, hogy a magyar lakosság nagyon gyenge egészségi mutatói javuljanak. A népegészségügyi programok itt átfedik a sport biznisz és szépségipar törekvéseit.

Az ÖM Sport Szakállamtitkárság a versenysport mellett/helyett 2007-ben a „Mozdulj Magyarországra” programjában a lakosság megmozgatására alkalmas események támogatását célozta meg.

A természetben űzött sportok sportági szövetségeiben –és a legtöbb kiépített létesítményt használó szövetségben is– működnek környezettel foglalkozó bizottságok, amelyek az általuk szervezett eseményeiknél átgondolják tevékenységüket. Az önállóan de sokak által űzött sportok résztvevőinek felügyelete azonban nem tartozik az ellenőrzésük alá.

A turistautak jelzéseit továbbra is színvonalasan, bár nagy áldozatok árán tartják karban a természetbarátok, de kevés az olcsó szálláshely. Az üzemeltetők magasabb árkategóriákra szakosodnak. A tömegközlekedés feltételei hazánkban sajnos nem mozdultak el a szabadidő tevékenységek kiszolgálásának irányába. *Egyes városi események –kerékpáros felvonulások, futóversenyek vagy az autómentes napok– kapcsán a megrögzött autósok bosszankodnak ugyan, de a jelenlegi szokások tarthatatlansága is nyilvánvaló válik.*

Sok polgárban van késztetés arra, hogy munkájában, hobbijának élve vagy szabadidejében a természet és a környezet védelmére törekedjen, de általánosságban tájékozatlan ennek módjait illetően. Értük és a közös célok eléréséért sok környezetvédő, környezeti nevelő végez jelentős időben önkéntes munkát, szabadideje, családja, munkája rovására.

*Az alábbi javaslatok között sok az olyan, amelyet pedagógusok, szülők, közművelők, magánszemélyek rendszeresen és kiválóan megvalósítanak.*

### **Javaslatok**

#### **„Környezeti nevelőknek”**

**57.** Keltsünk vágyat az önismeret, a saját készségek fejlesztése, az önművelés, a saját magunkkal és környezetünkkel szembeni igényesség iránt. Ennek számos gyökere van a (környezeti) nevelés gyakorlatában a szépirodalom – s benne a természettel, környezettel kapcsolatos művek – olvasásától, a tanulmányi versenyektől a világtakarítási napig.

**58.** A környezeti nevelésnek az egyre harsányabb szabadidőpiacon is helyt kell állnia, amihez nem elég a tartalmasság. Különösen az iskolán kívüli környezeti nevelésnek kell látványosnak és szórakoztatónak is lennie. (El kell találnunk, mi fér meg az ízlésünk határain belül.)

**59.** Élményközpontú környezeti neveléssel próbáljunk konkurenciát teremteni a számítógépes és egyéb mikroelektronikai játékoknak, az elektronika nyújtotta virtuális valóságnak. Utóbbi sokak számára vonzóbb, előbbi azonban sokkal fontosabb.

\*Használjuk ki a számítógépes „függőséget” saját céljainkra! Készítsünk magunk is számítógépes játékokat, amelyek –életkorhoz illeszkedő tartalommal– a környezettel foglalkoznak, de másodszándékkal a valós cselekvésre sarkallnak *pl. információ adással, motiváló eszközökkel!* A játékszabályok és a reklámszakma eljárásai szerint a továbblépés feltétele a környezeti ismeretek színvonalától függne, később pedig valós cselekedetektől, ha sikerül vágyat ébreszteni egyes helyszínek *pl. múzeumok, tárlatok, természeti értékek meglátogatására.* (Feltétel lehet például egy-egy természeti érték fényképének elkészítése!) Mindez megalapozná a környezettudatos viselkedést.

\*\*Keressünk kapcsolatot az informatikát tanítókkal, legyen környezeti tartalmú a számítógépes gyakorló program!

(Pályázat az mkne honlap játék rovatának elindítására. Ingyenesen letölthető játékok)

**60.** Propagáljuk a hazai turizmust a távoli nyaralásokkal szemben, az ökoturizmust, a természetjárást, a tanösvényeket, a lakóhely ismeretének fontosságát, előnyeit. Mi azokra a „szelíd” turisztikai formákra neveljünk, amelyek célja kisebb turisztikai célpontok, természeti értékek felkeresése és mennél mélyebb befogadása, amelyek formája aktivizálóbb, öntevékenyebb, a hagyományokra, hagyományosra is figyelő.

\*\*\* Irányítsuk a figyelmet a finom részletekre a csoportunkon belül egy kirándulás vagy táborozás során! (*pl. fotópályázat kiírásával, akár mobiltelefonnal készített fotókkal is!*) Változatos témakörök adhatók meg: *falevelek, a kövek rajzolata, ősi mesterségek nyomai, eszközök részletei, az emberi butaság vagy lelemény nyomai, stb.*

\*\*\*\* Minden egyes tevékenységben keressünk olyan kapcsolatot, akin keresztül saját törekvéseinket kibonthatjuk. *A műholdakat használó helymeghatározó eszközök GPS-ek elterjedése nyomán kialakult „geo-caching” segíthet abban, hogy a résztvevők saját környezetüket részletesebben megismerjék, és ne távolabb keressék a kalandot!*

**61.** Fokozni kell a szabadidőipar és -piac minden résztvevőjének környezeti érzékenységét, tudatosságát. Kommunikációnk mottója a közös érdek legyen, ne pedig a tiltás!

**62.** Az idegenvezetőket, falusi vendéglátókat hozzá kell segíteni, hogy felkészülhessenek a turizmus környezeti hatásaiból és az általuk bemutatott természeti vagy kulturális értékekkel kapcsolatos környezeti ismeretekből. Ehhez jó partnerek lehetnek az ökoturizmus hivatásos, felkészült dolgozói. Az utazási irodákat és turisztikai szervezeteket bátorítsuk, és közreműködésünkkel segítsük, hogy dolgozzanak ki „zöld illemkódexet” programjaik résztvevői számára.

A turisztikai szervezetek és utazási irodák dolgozóinak – velük, illetve az őket képző intézményekkel együttműködve – továbbképzéseket, tréningprogramokat kellene kidolgozni környezeti ismereteik bővítésére. El kellene érni, hogy ezeket vegyék is igénybe, a megszerzett tudást pedig használják.

**63.** Ugyanez érvényes a szabadban űzött sportok szervezőire, résztvevőire!

Példaértékű a tájfutók környezeti nevelési szervezettsége, akik a Terephasználati és Környezetvédelmi Bizottság révén folyamatos kapcsolatot tartanak az erdőgazdálkodás és a természetvédelem felelőseivel és a tulajdonosokkal.

Fel kell tární, és monitorozni kell a szabadban űzött sportok (sí, szánkó, bicikli, motocross, tájfutás, lovaglás, vízi sportok, horgászat, stb.) környezeti hatásait. A természetet károsító sportokat tartsuk távol a féltett területektől, a zavaró sportokat úgy korlátozzuk, hogy másutt mégis eljuthassanak a sportolók a „flow” élményig!

A sportolókat vegyük rá a szemléletváltásra, önkorlátozásra.

Szükségtelenül, egyéb érdekek miatt semmiképpen se korlátozzunk, mert az hitelvesztéssel jár!

**64.** A „zöld etikai kódexet” a fenti körökön túl, széles körben és hatékonyan ismertetni kellene. Beváltak erre az eseményekre készült broszúrák illetve hirdetőtáblák és feliratok!

**66.** Támogassuk a kézműves, barkács, szabás-varrás és egyéb tanfolyamokat, tevékenységeket, bemutatókat, vásárokat. A saját készítésű tárgyak segítenek, hogy ne idegenedjünk el mindennapi életünk tárgyaitól.

**67.** Bátorítsuk továbbra is a „Zöldköznapi kalauzra” hasonlító kiadványok és publikációk elkészítését, amelyek a nevelők és a gyakorlók részére is megkönnyítik a környezetbarát életmódot. Célszerű lenne az életmódot is felölelő, tárgymutatókkal ellátott zöld bibliográfiát létrehozni!

### ***Családnak, iskolának***

**68.** A szabadidő eltöltésének szokásait alapvetően a családi nevelés szabja meg, de igen fontos az iskolai szocializáció szerepe is. A család és az iskola segítse elő, hogy a gyermekeknek legyen szabad idejük, aminek eltöltését maguk tervezik meg, s amihez maguk keresnek partnereket. Tanítsák meg a gyermeket arra, hogy milyen szempontok alapján és hogyan válasszon magának időtöltést. Tanítani kell az időgazdálkodást és azoknak a tevékenységeknek a megbecsülését, amelyek olcsón is értékesek (pl. könyvtár használata, természetjárás, a kreativitást igénylő és fejlesztő tevékenységek), illetve amelyek a környezetet kevésbé veszik igénybe. Ebben a feladatban fontos szerep jut a szabadidő-szervezőknek.

**69.** Nevelőként, szülőként, kollégaként ösztönözzük a társas tevékenységeket (családi, iskolai, munkahelyi, egyesületi, szakköri), és segítsük, hogy ezek vonzóbbá váljanak, mint a szórakozás magányosabb formái. A csoporthoz tartozás erőt, tartást ad, szükségtelessé tesz számos felszínes időűzést. Ünnepeinket, jeles napjainkat közös tevékenységekkel ünnepeljük meg, szánjunk rájuk és neveltjeinkre időt és figyelmet.

**70.** Szülőként, pedagógusként és bármely más szerepben várjuk fel a gyerekeket, a társadalmat a reklámtrükkök ellen. A fogyasztás egy jelentős része szabadidős és hobbi tevékenységek érdekében történik. Segítsük elő, hogy fogyasztási kultúránk – ahol lehet – ne az eldobhatóságot, hanem a kíméletes, tartós használatot, a javítást, átalakítást, továbbhasználatot üdvözölje.

\*\*\*\*\*Szorgalmazzuk, hogy a speciális hulladékok kezelésére adjanak tanácsot, biztosítsanak gyűjtőhelyet a különböző tevékenységeket szervező körök! (Horgászsínór, futócipő, bicikligumi stb.) A begyűjtés az idények végén –vagy folyamatosan– szervezetten folyjon, különböző kedvezményekkel ösztönözzék a leadást.

\*\*\*\*\*Hassunk oda, hogy bizonyos hulladékok begyűjtési helyeiről tájékozódhasson a lakosság (használt gumik, fáradt főzési olaj, műanyag monstrok) Legyenek ilyenek és vegyük rá az áldozatra az embereket, hogy ott adják le a hulladékot.

**71.** Pedagógusként ösztönözzük a természetjárást, de a természetet ne idealizáljuk, ne állítsuk szembe az ócsárolt (pl. városi) lakókörnyezettel. Statisztikák szerint ma az ország lakosságának

60%-a városi lakos. Az a gyermek, akiben városi lakóhelye miatt a boldogtalanság érzetét keltették, könnyebben fordul pótlékok felé. Ugyanakkor a városi környezet is sok pozitívumot

kínál a szabadidő eltöltésére is, a nevelésre is.

**72.** Az egyes középiskolákban folyó idegenvezető-képzés során ugyanúgy vegyük figyelembe a környezeti szempontokat, mint ahogy azt korábban, a hivatásosaknál említettük.

**73.** Vonjuk be a szülőket az iskola életébe. Ne csak a gyerekek távollétében végzett szakipari és barkácsmunkát kérjünk tőlük, hanem teremtünk alkalmat, hogy beszéljenek munkájukról, átadhassák készségeiket, szerepeltessük őket ünnepi (pl. karácsonyi, jeles napi) műsorban.

Ez visszahat az iskola és a család, sőt a gyermek és a szülő kapcsolatára is, és javítani fogja a nevelés, tanítás határfokát is.

**74.** Vonjuk be a nyugdíjasokat a környezeti nevelés minden területére. Olyan ismereteik

vannak pl. az erőforrások harmonikus felhasználásáról, amelyeket ma csak tőlük lehet megszerezni. Ezzel tartalmasabbá tehetjük nyugdíjas éveiket is.

**75.** Teremtsük meg a saját készítésű ajándéktárgyak becsét (pl. osztályban, családban, munkahelyen). Az ajándékoz jól, aki a megajándékozottra előzőleg figyelmet fordít, megtudja, hogy minek örül, mivel okozhat neki meglepetést, nem pedig az, aki sok pénzt költ.

**76.** Tanítsuk meg gyerekeinket, tanítványainkat a házimunkákra, főzni, varrni, faragni, csakúgy, mint énekelni, rajzolni, úszni, táncolni is. A legtöbb kétkezi tevékenység (különösen a társas tevékenységek) hasznos, jóleső időtöltés, többet használ az egyénnek és a környezetnek, mint sok unalomból nézett tévéműsor, videó vagy számítógépes játék.

\*Ösztönözzük, hogy a különböző tevékenységek szakmai honlapjain legyenek környezettel foglalkozó rovatok! (örömünk lehet benne, pl. [www.haldorado.hu](http://www.haldorado.hu))

## **Javaslatok közösségi események szervezőinek**

Egyre több a sok résztvevőt megmozgató rendezvény, ezért érdemes néhány stratégiai fontosságú alapelvet összefoglalni.

\* Az események előkészítésénél, szervezésénél azonnal figyelembe kell venni a környezeti szempontokat, mivel a környezeti problémák jelentős része átgondolt szervezéssel elkerülhető.

\*Kérjünk engedélyt a terület tulajdonosaitól; a Nemzeti Park Igazgatóságoktól, ha fennhatóságuk alá tartozik a terület; továbbá az ÁNTSZ-től illetve a Rendőrségtől ha a rendezvény jellege miatt erre szükség van.

\*Egyeztessünk más érdekelt szervezetekkel: a bérlőkkel vagy kezelőkkel, *pl helyi önkormányzatok, erdészetek, vadásztársaságok.*

\*A területen már kialakított és gazdaságosan üzemeltethető szolgáltatásokat kérjük föl *pl. közösségi közlekedés üzemeltetőit, szemszállító vállalkozókat, tűzoltóságot, orvost, élelmiszer és italboltot, büfét.* Ezek a felkérések azonnal több –helyi érdekeltségű– csatornán is megalapozhatják a rendezvény sikerét!

\*Használjuk ki a tömegeket vonzó eseményeket a környezettudatosság fejlesztésére is!

\*Egyeztessünk a programmal kapcsolatban, kerüljük el az érdekek ütközését! *Sokszor több rendezvény is egyszerre futhat azonos területen, pl. majális és futóverseny. Ezek szinkronizálása mindkét programot segítheti, viszont az egyezés hiánya mindkettő kudarcával fenyeget.* Egyes szolgáltatások pl. a keletkező szemét begyűjtése, az ivóvíz és élelmezés vagy a mobil vécék biztosítása összevonható!

\*Rendezvényeink kiszolgálására a lehető legkevesebb ideiglenes építményt létesítsük! Használjunk környezetbarát, többször használatos és/vagy újrahasznosítható anyagokat, amelyek energiatakarékosan szállíthatók!

\* Törekedjünk arra, hogy a rendezvény minimális energiaigénnyel működjön (fűtés, világítás, melegvíz), és lehetőleg használjunk megújuló energiaforrásokat.

\*Fordítsunk nagy gondot az esemény látogatóinak –résztvevőinek– kulturált kiszolgálására! A nézők sokszor nagyobb kockázatot jelentenek a környezetre, mint maga az esemény! Gondoskodjunk megfelelő parkolóról, elegendő illemhelyről, jelzőtáblákról és kijelölt megközelítési útvonalról.

\*Rendezvényeinken legyen kellő számú kiszolgáló, információt adó személyzet!

\*A tevékenység jellegétől függően kérjük meg a résztvevőket a hulladékuk hazaszállítására, (természetjárás szervezett formái) vagy oldjuk meg a hulladék gyűjtését, elszállítását! Amennyiben van logika benne, szelektáltan gyűjtjük a hulladékot!

A PET palackok gyűjtésére körülhatárolt több négyzetméteres terület a „tápossa laposra” táblával többszörös haszonnal kecsegtet!

\*Törekedjünk rá, hogy a közösségi közlekedés választása előnyös legyen, és ezt az előnyt tudassuk a résztvevőkkel.

\*Fokozzuk a résztvevők környezettudatosságát az élő környezet, a tiszta levegő, tiszta víz, értékes talaj, becses tájkép vonatkozásában. Minimalizáljuk a környezeti terhelést, ne engedjük meg a károkozást!

\* Legyünk kompromisszumra készek a szakmai jellegű kritériumok megvalósítása és a környezeti értékek megóvása vonatkozásában!

\*Vegyünk rá ismert személyiségeket a jeles napok népszerűsítésére! Nyilatkozzanak pozitívan az élhető környezet kialakítására tett kis lépések pozitív szerepéről!

### **Ajánlott irodalom**

(a Selyemgombolyító könyvtárban fellelhető kiadványokból)

Altvater Csaba: *A rekreáció helye, szerepe és feladata a társadalomban, alkalmazhatósága a turizmusban*. Életmód és életminőség váltás szükségessége az új évezred hajnalán. Tapolca, Tapolca Város Önkormányzata, 2000. 124. o.

Bennett, S. – Bennett, R.: *Gyerünk a szabadba! 365 szabadtéri játék*. Alexandra, 1993. 463. o.

Boers, Han – Bosch, M.: *A Föld mint üdülőhely. Bevezetés a turizmus és környezet kapcsolatrendszerébe*.

Bp. Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskola, 1994. 186. o.

Cornell, Joseph Bharat: *Kézenfogva a gyerekekkel a természetben*. Bp. Magyar Környezeti Nevelési Egyesület – Medicina, 1998. 172. o.

Cornell, Joseph Bharat: *Listening to Nature. How to Deepen your Awareness of Nature*. Nevada City, CA, Dawn, 1987. 95. o.

Cornell, Joseph Bharat – Deranja, Michael: *Journey to the Heart of Nature. A Guided Exploration*.

Nevada City, CA, Dawn Publications, 1994. 123. o.

Dikácz, E. – Ujj, Z.: *Sport és környezetvédelem*. Bp. MOB, 2004. 104.o.

Durrell, G. – Durrell, L.: *Az amatőr természetbúvár*. Gondolat, 1987, 320. o.

Földesiné, Sz. Gy. – Gál, A. – Dóczi, T. : *Társadalmi riport a sportról* Bp. ÖM és MSTT, 2008, 124.o.

Hardi András: *Tájékozódás, természetjárás, tájfutás. Útmutató pedagógusoknak*. Bp. Tárogató, 1995. 36. o.

Hardi András: *Tájékozódás, természetjárás, tájfutás. Kezdők könyve*. Tanulási segédlet 8–12 éves fiataloknak. Bp. Tárogató, 1995. 95, 12. o.

Hardi András: *Tájékozódás, természetjárás, tájfutás. Feladatgyűjtemény 8–12 éves fiataloknak*.

Bp. Tárogató, 1995. 40. o.

Kós Károly, ifj.: *Mihez kezdünk a természetben?* Bp. Mezőgazd. Kvk., 1985. 122. o. (Mindennapi hagyomány)

Kovács Gábor (szerk.): *Szépség, öröm, egészség* Bp. Medicina 2009. 187.o. (Egészséges életmód, művelődéstörténet)

Kovács Tamás Attila: *A rekreáció elmélete és módszertana* Bp. Fitness Kft, 2004, 342.o.

Németh Imre – Némethné Katona Judit: *Zöld kalandra fel! Környezetvédelemről túrázóknak – turistaságról környezetvédőknek*. Bp. Ezredforduló Alapítvány, 1996. 2 db

Puczkó László – Rátz Tamara: *A turizmus hatásai*. Bp. Aula – Székesfehérvár, Kodolányi

Főiskola, 1998. 491. o.

*A természet ösvényein.* Bp. Magyar Könyvklub, 2000. 153. o.

Vásárhelyi Tamás.: *Szitakötészet.* Független Ökológiai Központ, 1994. 44. o.

Vosátka, Mirko: *Természetjárók enciklopédiája.* Bp. Móra – Bratislava, Madách, 1978. 394. o., 12 t.

Watkins, David – Dalal, Meike: *Kempingezés, túrázás.* Bp. Park, 1995. 125. o. (Usborne kézikönyv)

Egyéb fejezetekhez javasolnám:

Jared Diamond: *Összeomlás Tanulságok a társadalmak továbbéléséhez* Budapest, Tipotex 2007. 577. o.

(2. vagy 3. fejezet a régiben?)

David Attenborough: *Bolygónk a Föld* BBC produkció DVD-sorozat 7 lemezzel, Bp. Budapest Film Kft. 2007.